

РОСОЛЯК О. Б.,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри конституційного,
адміністративного і фінансового права
(Тернопільський національний
економічний університет)

ГОНАК І. М.,

аспірант
(Тернопільський національний
економічний університет)

УДК 342.1:341.1

**МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИХ МЕХАНІЗМІВ
«ГІБРИДНОГО ОПОРУ» ЯК СПОСОБУ ОБОРОНИ ВІД АГРЕСОРА
В УМОВАХ «ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ»**

Проаналізовано юридичні аспекти самозахисту держави, що можуть бути використані в Україні, в контексті сучасних тенденцій в юридичній практиці крізь призму концепції «гібридного опору». Обґрунтовано, що «гібридний опір» – це комбінація правових, політичних, інформаційних, соціокультурних, гуманітарних та військових механізмів, покликаних протистояти засобам «гібридної війни». Надано характеристику основним правовим механізмам «гібридного опору».

Ключові слова: «гібридна війна», «гібридний опір», вибори, окуповані території, міжнародний тероризм.

Проанализированы юридические аспекты самозащиты государства, которые могут быть использованы в Украине, в контексте современных тенденций в юридической практике сквозь призму концепции «гибридного сопротивления». Обосновано, что «гибридное сопротивление» – это комбинация правовых, политических, информационных, социокультурных, гуманитарных и военных механизмов, призванных противостоять средствам «гибридной войны». Охарактеризованы основные правовые механизмы «гибридного сопротивления».

Ключевые слова: «гибридная война», «гибридное сопротивление», выборы, оккупированные территории, международный терроризм.

Analyzed the legal aspects of self-defense of the state, which can be used in Ukraine in the context of current trends in legal practice through the concept of “hybrid resistance”. Proved that “hybrid resistance” – a combination of legal, political, information, social and cultural, humanitarian and military mechanisms designed to withstand instruments “hybrid war”. The characteristic of the main legal mechanisms “hybrid resistance”.

Key words: “hybrid warfare”, “hybrid resistance”, elections, occupied territories, international terrorism.

Вступ. У сучасних українських реаліях, коли країна перебуває в умовах фактичних бойових дій досить тривалий час, важливо застосовувати не тільки адекватну військову оборону, а й інші засоби захисту, в першу чергу, – правові. На сьогоднішній день вітчизняними науковцями питання захисту в умовах «гібридної війни» практично не досліджується або досліджується фрагментарно, натомість закордонними науковцями та політиками це явище досить ретельно вивчається та втілюється в практичну площину.

Постановка завдання. Метою статті є визначення можливостей використання деяких технологій «гібридного опору» як комбінації правових, політичних, інформаційних, соціокультурних, гуманітарних та військових механізмів, покликаних протистояти засобам «гібридної війни».

Результати дослідження. За твердженням підполковника корпусу морської піхоти США У. Немета, гібридна війна – це «сучасний вид партизанської війни», який «об’єднує сучасні технології та сучасні методи мобілізації» [12].

Н. Фрейер з Центру стратегічних і міжнародних досліджень (Сполучені Штати Америки) розглядає чотири загрози гібридної війни: 1) традиційні; 2) нестандартні; 3) тероризм і 4) підривні, коли використовуються технології для протидії перевагам у військовій силі [9].

Д. Кілаллен, автор книги «Випадкова герилья» («The Accidental Guerilla»), стверджує, що гібридна війна – це краще визначення сучасних конфліктів, але підкреслює, що вона є комбінацією партизанської та громадянської воєн, а також заколоту і тероризму [11, с. 4–6].

«Гібридна війна – це мішанина класичного ведення війни з використанням нерегулярних збройних формувань. Держава, яка веде гібридну війну, укладає змову з недержавними виконавцями – бойовиками, групами місцевого населення, організаціями, зв’язок із якими формально повністю заперечується. Ці виконавці можуть робити такі речі, які сама держава робити не може, оскільки будь-яка держава зобов’язана дотримуватися Женевської та Гаазької конвенцій про закони сухопутної війни, домовленості з іншими країнами. Всю брудну роботу можна перекласти на плечі недержавних формувань», – запевняє генерал-майор у відставці Франк ван Каппен, колишній радник з безпеки в Організації Об’єднаних Націй і НАТО [8].

Співробітник центру стратегічних досліджень при Університеті національної оборони (США) Ф. Гофманн розглядає гібридну війну як «повний арсенал різних видів бойових дій, включаючи конвенційні можливості, іррегулярні тактику та формування; терористичні акти (в тому числі безглузде насильство й примус) і кримінальний безлад» [10].

У статті ««Гібридна» війна як нова українська реальність» доктора філософських наук, професора М.П. Требіна надано таке визначення терміну «гібридна війна»: «..гібридна» війна – це комбінація партизанської та громадянської воєн, а також заколоту і тероризму» [7]. Проте слід зазначити, що до цієї комбінації слід додати ще й механізми руйнування правового поля держави. В українському випадку спробами і засобами руйнування правового поля є вимоги змінити Конституцію України в частині зміни державного устрою з унітарного на федеративний, надати «особливий» («автономний», або «майже незалежний») статус окремим районам Донецької і Луганської областей, всупереч національному законодавству та міжнародним конвенціям амністувати терористів і кримінальних злочинців, проводити місцеві вибори на окупованих територіях по «особливих» правилах на основі «особливого закону» та інші механізми.

Захід прийняв ультимативні вимоги Росії і намагається змусити Україну виконати вимоги президента Російської федерації В. Путіна щодо виборів на території «окремих районів Донецької і Луганської областей».

Намагаючись протистояти агресивному тиску європейських партнерів по мінському процесу на угоду Росії, українське керівництво має забезпечити юридичні можливості захисту України і повинно протистояти агресору в межах законодавчого поля України та міжнародного законодавства.

Якщо Україну змусять провести вибори в умовах зовнішнього тиску і за відсутності контролю над окупованими територіями, держава повинна бути готова до такого, надзвичайно негативного, сценарію. Парламент повинен прийняти декілька законів, які якщо не нівелюють негативні наслідки від виборів, то хоча б зменшать їх негативний вплив.

На даний час мажоритарні вибори на окупованих територіях неможливі. Тому вибори, скоріш за все, проведуть на пропорційній основі (що необхідно буде затвердити законодавчо). При цьому у виборах зможуть прийняти участь тільки офіційно зареєстровані у Міністерстві юстиції України політичні партії та блоки. Терористи з окупованих територій Донбасу не встигнуть зареєструвати нові партії. Отже, вони будуть змушені балотуватись від партій, які створені за участю іноземних спецслужб і в яких, напевно, багато членів – агентів цих іноземних спецслужб. При цьому дані «політсили» повинні стати об'єктом уваги української контррозвідки та антикорупційних органів, фінансова розвідка має з'ясувати джерела фінансування цих «суб'єктів політичного процесу».

Згідно зі статтею 36 Конституції України «членами політичних партій можуть бути лише громадяни України» [1]. За народною ініціативою петиція до Президента України щодо позбавлення сепаратистів громадянства набрала більше необхідних 25 тисяч голосів. Отже, Президент України може направити до Верховної Ради України відповідний законопроект. Ми пропонуємо скасувати громадянство України всім учасникам сепаратистсько-терористичного руху – «керівництву», «працівникам держструктур» терористичних організацій ЛНР та ДНР, «ополченцям» (перелік цих осіб, скоріш за все, є у Служби безпеки України та військової розвідки), іншим учасникам сепаратистсько-терористичного руху – тобто «зачистити» від «відверто терористичних» елементів партійні списки учасників виборчого процесу. При втраті громадянства України ці «особи» не зможуть прийняти участь ні в яких виборах на території України. Є ймовірність того, що після втрати громадянства України ці «особи» подаватимуть позови до суду для поновлення свого громадянства, проте у більшості випадків їм для цього потрібно буде приїхати в Україну, де їх зможуть «зустріти» українські спецслужби. Судові процеси можуть тривати, враховуючи українські реалії, надзвичайно довго – апеляційні, касаційні інстанції і т.д. і т.п.

Отже, іноземні спецслужби будуть змушені витягнути із підпілля інших своїх агентів – громадян України – для участі у «виборах» на окупованих територіях Донбасу. Після виборів на окупованих територіях почнуться міжособисті між фактичними керівниками регіону, які не матимуть політичної влади (бо не будуть брати участі у «виборах»), але матимуть фактичну владу і величезний фінансовий-економічний та людський ресурс, та «новообраними керівниками регіону» із «юридичними повноваженнями» за фінансові потоки, які отримує регіон із внутрішніх та зовнішніх джерел. Переможці у цій боротьбі стануть фактично кримінальними злочинцями, на яких ніяка амністія не може розповсюджуватися. За рік-два, скоріш за все, цей процес закінчиться перемогою одних терористів і поразкою інших терористів у міжособистій боротьбі, які, ставши кримінальними злочинцями під час цієї боротьби, не зможуть прийняти участі у планових місцевих українських виборах.

Згідно зі статтею 3 Закону України «Про особливий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької та Луганської областей» «...держава гарантує відповідно до закону недопущення кримінального переслідування, притягнення до кримінальної, адміністративної відповідальності та покарання осіб – учасників подій на території Донецької, Луганської областей» [2]. Проте у змінах до цього закону потрібно чітко розділити загальне визначення «осіб – учасників подій». Учасниками подій є як «учасники», що стріляли в українських вій-

ськових чи стояли зі зброєю у руках, так і «учасники», які катували «на підвалах», гвалтували, відбирали майно (змушували переписувати автомобілі і квартири) або грабували, вбивали мирних жителів, здійснювали терористичні акти. Окремо потрібно виділити «учасників», які постачали зброю із-за кордону, іноземних військових інструкторів та їх керівників – як безпосередніх, так і керівників держав, що ці події толерують та фінансують.

Згідно зі статтею 1 Закону України «Про боротьбу з тероризмом» дається таке визначення терміну «тероризм»: «Тероризм – суспільно-небезпечна діяльність, яка полягає у свідомому, цілеспрямованому застосуванні насильства шляхом захоплення заручників, підпалів, убивств, тортур, залякування населення та органів влади, вчинення інших посягань на життя чи здоров'я ні в чому не винних людей або погрози вчинення злочинних дій з метою досягнення злочинних цілей» [3]. Це визначення підпадає до переважної більшості незаконних подій, що відбуваються за лінією розмежування.

Також події, пов'язані з викраденням з території України пілота Надії Савченко та збиття Боїнгу МН17 Малазійських авіаліній підпадають під визначення «міжнародний тероризм» (згідно зі статтею 1 Закону України «Про боротьбу з тероризмом» дається таке визначення терміну «міжнародний тероризм»: це здійснювані у світовому чи регіональному масштабі терористичними організаціями, угрупованнями, в тому числі за підтримки державних органів окремих держав, з метою досягнення певних цілей суспільно небезпечні насильницькі діяння, пов'язані з викраденням, захопленням, вбивством ні в чому не винних людей чи загрозою їх життю і здоров'ю, зруйнуванням чи загрозою зруйнування важливих народногосподарських об'єктів, систем життєзабезпечення, комунікацій, застосуванням чи загрозою застосування ядерної, хімічної, біологічної та іншої зброї масового ураження») [3].

Згідно зі статтею 2 Закону України «Про боротьбу з тероризмом» правову основу боротьби з тероризмом становлять Конституція України, Кримінальний кодекс України, Закон України «Про боротьбу з тероризмом», інші закони України, Європейська конвенція про боротьбу з тероризмом 1977 р., Міжнародна конвенція про боротьбу з бомбовим тероризмом 1997 р., Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму 1999 р., інші міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, укази і розпорядження Президента України, постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України, а також інші нормативно-правові акти, що приймаються на виконання законів України [3]. Якщо українські можновладці і внесуть зміни до українських законів чи навіть Конституції України задля амністії терористів, то тим самим вони порушать міжнародні конвенції про боротьбу з тероризмом і самі стануть міжнародними злочинцями.

Згідно зі статтею 3 Закону України «Про боротьбу з тероризмом» одним із принципів боротьби з тероризмом є принцип невідворотності покарання за участь у терористичній діяльності [3]. Якщо амністувати терористів, цей принцип буде порушений. Як підсумок, Україна немає юридичних можливостей амністувати терористів.

Отже, щодо вимоги європейських країн і Росії амністувати терористів та інших злочинців із-за лінії розмежування, можна запропонувати Ангелі Меркель та Франсуа Оланду підписати спільний лист про те, що вони вимагають амністувати терористів, вбивць, грабіжників, бандитів, гвалтівників та інших кримінальних елементів із Донбасу і, тим самим, порушити українське, німецьке, французьке та міжнародне законодавство. Якщо вони хочуть амністії для цих осіб, то і нехай беруть на себе політичну, економічну та, що найголовніше, кримінальну відповідальність за амністією терористичних елементів із окупованих територій. Також можна запропонувати європейським переговорникам надати «політичний притулок» цим особам у своїх країнах – Німеччині та Франції, а Україна нехай надасть цим «особам» вільний виїзд із своєї території (наприклад, у опломбованому спецпоїзді чи на чартерних рейсах). На нашу думку, громадяни України з радістю забезпечать такий виїзд. Цим сепаратистам, терористам та іншим кримінальним елементам назавжди заборонити виїзд на вільну від окупантів територію України під страхом кримінального переслідування. При цьому до кримінального українського законодавства треба внести правки щодо зняття терміну давності та посилити покарання за злочини (незалежно від їх важкості), які були

здійснені на Донбасі у зоні проведення антитерористичної операції, та продовжувати збирати докази у кримінальних справах проти терористичних елементів, і якщо ці особи хоча б коли-небудь прибудуть в Україну, їх негайно заарештують та судитимуть як військових і кримінальних злочинців та терористів.

Згідно зі статтею 8 Закону України «Про особливий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької та Луганської областей» записано, що «у законі про Державний бюджет України щороку передбачаються видатки, що спрямовуються на державну підтримку соціально-економічного розвитку окремих районів Донецької та Луганської областей. Україна гарантує визначення таких видатків загального фонду Державного бюджету України захищеними видатками, обсяг яких не може змінюватися при здійсненні скорочення затверджених бюджетних призначень» [2]. За таких умов місцева «влада» зможе розкредитувати податкові надходження, а фінансування цих територій буде змушений здійснювати уряд України із Державного бюджету України, і це буде непоправною помилкою. Це надасть підтвердження міфу про те, що «Донбас годує Україну», а допустити дану ситуацію не можна.

Якщо окупанти хочуть стати «владою» на окупованих територіях, то у законі про «особливий статус окремих районів Донецької і Луганської областей» (окуповані території) та Бюджетному кодексі України потрібно передбачити зміни, що на фінансування всіх структур цих територій має бути направлено рівно стільки фінансових ресурсів, скільки буде сплачено податкових платежів із цих територій. Отже, у цьому випадку терористи не зможуть «паразитувати» на жителях не окупованої частини України і нестимуть повну фінансову відповідальність за громадян на окупованих територіях Донбасу.

Висновки. Для забезпечення ефективного конституційно-правового опору в умовах в законодавстві можна внести наступні зміни.

Згідно зі статтею 25 Конституції України «громадянин України не може бути позбавлений громадянства» [1]. На нашу думку, у Конституції України варто передбачити можливість позбавлення громадянства у таких випадках: при доведенні вини особи вироком суду, котрий набрав законної сили, у тому, що громадянин України є учасником терористичної організації або займається терористичною діяльністю; якщо громадянин України є учасником незаконних збройних формувань, іноземних армій або іноземних спецслужб, які ведуть проти України військові дії або ведуть іншу діяльність, пов'язану із підризом територіальної цілісності держави.

На законодавчому рівні оголосити окуповані райони Донецької та Луганської областей окупованими територіями, внівши відповідні зміни у Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України», і перекласти відповідальність за ці території на країну-окупанта.

У статтях 85, 106, 133-139, 150 Конституції України змінити словосполучення із «Автономна Республіка Крим» на, наприклад, «Українська Кримсько-Татарська Автономна область», змінивши статус автономії з територіальної (фактично – російської) на національну українську кримсько-татарську і зрівнявши статус Криму із статусом інших регіонів України. Це юридично підсилить статус України як унітарної держави та українського кримсько-татарського регіону і підкреслить нікчемність претензій на Крим з боку іноземних держав.

У Бюджетному кодексі України потрібно передбачити статтю, яка передбачала б, що на фінансування всіх структур окупованих територій України та непідконтрольних українському уряду територій має бути направлено рівно стільки фінансових ресурсів, скільки буде сплачено податків та податкових платежів із цих територій.

Україна має багато юридичних можливостей для захисту, і ми повинні їх використати належним чином.

Список використаних джерел:

1. Конституція України – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua>
2. Закон України «Про особливий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької та Луганської областей» (із змінами, внесеними згідно із Законом № 256-

- VIII від 17.03.2015, ВВР, 2015, № 17, ст.125) – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1680-18>.
3. Закон України «Про боротьбу з тероризмом» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/638-15/page>.
4. Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1207-18>.
5. Війна «гібридна» // Політологічний енциклопедичний словник / уклад. : Л.М. Герасіна, В.Л. Погрібна, І.О. Поліщук та ін. – Х. : Право, 2015.
6. Требін М.П. Війна «гібридна» / М.П. Требін // Політологічний енциклопедичний словник. – Харків : Право, 2015. – С. 98–99.
7. Требін М.П. «Гібридна» війна як нова українська реальність» / М.П. Требін // Український соціум. – 2014. – № 3(50) – С. 113–127.
8. Путін веде в Україні гібридну війну – генерал Каппен. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://geostrategy.org.ua/ua/komentari/item/409-putin-vede-v-ukrayini-gibridnuviynu---general-kappen>.
9. Freier N. Hybrid Threats and Challenges: Describe... Don't Define [Електронний ресурс] / Nathan Freier. – Режим доступу : <http://smallwarsjournal.com/blog/journal/docs-temp/343-freier.pdf>.
10. Hoffman F.G. «HybridThreats»: Neither Omnipotent Nor Unbeatable [Електронний ресурс] / F.G. Hoffman. – Режим доступу : http://operationaladaptation.com/unify_uploads/files/Hoffman%202010%20Hybrid%20Threats.pdf. 44.
11. Kilcullen D. The Accidental Guerilla. Fighting Small Wars in the Midst of a Big One / David Kilcullen. – New York : Oxford University Press, 2009. – 384 p.
12. Nemeth W.J. Future War and Chechnya: A Case for Hybrid Warfare [Електронний ресурс] / W.J. Nemeth. – Monterey, CA: Naval Postgraduate School, June 2002. – Режим доступу : http://edocs.nps.edu/npspubs/scholarly/theses/2002/Jun/02Jun_Nemeth.pdf.